

LICE (255) *sb n*

sg *N* lice (27). ◇ *G* lica (75). ◇ *D* licu (4). ◇ *A* lice (84). ◇ *I* licem (13); -em (2), -(e)m (11). ◇ *L* licu (47). ◇ *pl N* lica (2). ◇ *A* lica (2). ◇ *L* lic(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Twarz; policzek; facies, forma, os Cn (215) : March¹ A2; OpecŻyw 111v; Wezmi kokofżego fmalczu zmiefzay gi z Blaywałem á z żywem Srebrem/ á tym licze namazuy, wyiafnia fie licze od tego. FalZioł III 35b; abowiem then to oleiek wiele fżkaradołci z licza fciera. FalZioł III 39b; Też żyły ktore fą w fżygi zacięte/ fą barzo pomoczne naprzeciw trędowi, á zwłażcza licznemu, ktori ze wfżego ciała na wierzch ku liczu płynie. FalZioł V 58; Też ziele Koczenki w wodzie vwarzone/ á nad oną parą licze dzierżec/ załthanawia płynienie łez FalZioł V 78v, ‡3e, f [5 r.], ‡4a [5 r.], b, I 2d (107); LudWieś B4v; LibMal 1545/107v, 1547/128, 129v, 1554/183v [3 r.]; ZapWar 1545 nr 2629, 1550 nr 2670; RejKup Fv; GliczKsiąż K4; RejWiz 64; Leop Cant 1/10, Iob 29/24; Potym też ná drugim wyfpie náležli ludzi ktorzy mieli prote nozdrze/ wfyzy/ tákież przekrawáne licá BielKron 452v; Náuka leczenia pieg z licá/ lifzáiow/ y trądu SienLek 79 żp; Kwiecie Kálinowe z białkiem iáiwym vtłucz/ á tym lice vmyway/ piegi/ węgry/ y inne fkázy pogubifż. SienLek 79v, 11v [2 r.], 12, 19v [4 r.], 20 [2 r.], 20v marg (41); HistRzym 6v; Nátrze kretą Wiewiorkę/ rzecze Popielicá/ Kupi iáka niewiáftá/ vboga nędznicá. Nie trzebá iey bleywáyfu/ dofyć go w kozuchu/ Biála będzie ná Licu/ biála y po brzuchu. BielSat C2; KochBr 152; KochPieś 8, 21; GórnTroas 34, 56, 73; WitosłLut A5; PaxLiz D2 [3 r.], D2v [2 r.], D3 [2 r.]; KlonWor 54.*

W charakterystycznych połączeniach: blade lice, cudne, czyrwone (3), jarzębate, krasne, krostawe, ludzkie, nadobne, nieszpetne, okrągłe (4), pomazane, puchniące, przekrawane, rumiane (2), śliczne, śmlade (śniade) (2), święte (2), węgrow pełne; bladość lica, cudność, (o)czyścienie (3), jagoda, krosty, nadęcie, płec (3), popadanie, rumian(n)ość (3), trąd (2), umywanie, (w)zdryganie (3); z lica (trąd, węgry, piegi itp.) gubić, spądzać (rozpądzać, spądżający, spędzenie) (16), ścierać (2), zganiać (zganianie) (6), zginąć (2); lice baczyć, czernić, czyścić (6), dzierżec nad parą, (wy)gładzić (2), goić, kropić, maczać, mazać (namazować, pomaz(ow)ac) (10), myć (omywać, umy(wa)ć) (15), ozdobic, rumienić, wytrzeć; na lice lekarstwo dobre, miotać błotem, miotać się; barwa na licu (3), biały, krosty (10), piegi, płec, rumianość (rumiany) (3), skora (3), świerzb, trąd (11), zmaza (2); flaki, ktore bywają na licu (2), krosty (3), piegi, trąd; po licu rozchodzić się.

Frazy: peryfr. »[komu] nabladło lica« = ktoś przestraszył się (1): A przecżżec ma ftráfżna być tá niefláchetnicá [śmierć]/ Przed ktorą takim baczył żeć nábládło licá. RejWiz 103.

peryfr. »źródła płyną po licu« = ktoś płacze (1): Niechay to mam z twéy łálki/ żebych nie widziáła Smierci méy Polixeny/ ni onéy pogrzebu/ Gdyż ták bydż muśi/ iáko podoba fie niebu. Zródła płyną po licu/ á z twarzy défcz fpada GórnTroas 63.

Zwroty: »w lice bić, bijący; lice ubić« = in faciem caedere PolAnt (1:1;1): OpecŻyw 128v; BibRadz 2. Cor 11/20; Iż pan Chrifstus nie każe nigdy nikomu złym zá złe oddawác: ále ráczey bijácemu w lice/ drugiey ftrony nádftáwić CzechEp 29.

»lice bielić (a. wybielić); lica bielenie« [szyk zmienny] (3;3): Z ogorzeliney ták lice wybielifż SienLek 80, 78v, 80 [2 r.], 80 żp, S3.

»na lice leżeć« = *twarzą do dołu* (1): Zafię iefthliby k temu barzo thłufta albo ciałem zbytnie była obłożona niewiałtha Tedyby fładniey takowey na licze leżeć nakolanoch. Abowiem richlej y z mnieyftą ciężkością porodzi. *FalZioł* V 23d.

»lice odwrócić« = *nie patrzeć* [szyk zmienny] (2): *BierEz* C3; Odwroć lice twoye od vbráney álbo chędogyey byały głowy. *GliczKsiąż* P7v.

peryfr. »osuszyć lice« = *pocieszyć* (1): Kto fercá welfprze/ kto ofufzy lice/ Kiedy żywioły/ y rzeczy ftworzone/ Przeciw mym grzechom będą porużzone. *GrabowSet* X4.

peryfr. »płaczem a łzami lice polać; lice polane, łzami przyodziane« = *plakać; zapłakany* [szyk zmienny] (1;1:1): *GliczKsiąż* C2v; BIédné moié Troiánki/ [...] Czemu ták bárzo licá łzami przyodziáné *GórnTroas* 32, 48.

»na licu znać« = *poznać z wyrazu twarzy* (1): Krolu Antyochu/ káždy tho ná twym licu zna iżem ią gadkę wyłożył *HistRzym* 10.

Wyrażenie: »ubielone [= *popudrowane*] lice« (1): PO fukni znam záłobę/ znam y po podwice/ Káfiu/ to nie zálobá/ vbiéloné lice. *KochFr* 113.

W przen (2) : Ná progách niedoštepných bym téz ftanáć miálla/ Gdzie wieczny dziéń pánuie/ gdzie fwoie gránice Wdzięcznéy Wiołny rozlicznym kwiátem miéni lice *GosłCast* 55.

Zwrot: »dać w lice« (1): Day okrutnikom w lice ku ich záłmuceniu *ArtKanc* K4.

Przen: *Metonimicznie o człowieku i Bogu* (9) : á (potym) obrocił fię Cházáel (*marg*) wł. y położył Cházáel lice fwe. (–) iść ná Ieruzalim. *BudBib* 4.Reg 12/17, 8d *marg*; *MWilkHist* F2v; *ArtKanc* F4v, F15 [2 r.]; *GrabowSet* O3v, P; Máłóć po tym że mamy dziedzicá/ Gdy nie widziem nigdy iego licá. *RybWit* Cv.

W charakterystycznych połączeniach: *Boże (Boskie) lice* (3), *ślawne, święte; światłość lica; ujrzeć lice, widzieć* (3); *w lice patrzeć; postawić przed lice, przychodzący.*

a. *W formule przysięgi (rus.)* (1) : iuxta hac rotam Iuramenti Chreśczy swe licze po wierze, po prawdzie. Ia Walsil panu bogu przifýgam wiernye a sprawiedlywie powiedziecz a vkazacz granicze myedzi Nathkowiczamy Krolieftwem *MetrKor* 61/35.

a. *Pysk u konia* (1) : Koń ktory ma głębokie oczy/ wielkie lice á krotką fzyię/ twárdo w vżdźie chodzi *SienLek* 187v.

2. *praw. Niezbity dowód winy, przede wszystkim rzecz ukradziona znaleziona przy złodzieju; także zeznanie świadka; furtum apertum a. manifestum Cn* (26) : *MetrKor* 34/135; a czyego by nalyczach nyedosthalo yvřzmv then vynovaycza gardlem placzy *LibLeg* 6/116v; Anna Zalezbornowna na fzwyezym zlodzyeyfthwe pogimana y zliczem do vrzendu przywyiedziona dobrowolnye zeznała. *LibMal* 1553/174v, 1554/192v; Bo ten blizek Subenicze Co na fobie niefie licze *RejKup* x6; Czart powiedá yz nietrzeba Saudu [!] kuLjczu. *RejKup* x8; Radbys bes licza obiefył Choczas by téz nicz nięzgrzeffyl *RejKup* bb5, cc8; *OrzRozm* S2v; Więć nie dziw iż złodzieiá imáią/ bo lice przy niem ieft/ rzecz która vkázuie ná oko zły iego vczynek *GórnRozm* B4v, C4v; *CiekPotr* 69; *KlonWor* 8.

lice czego (1): wfzákże tho zeznánie/ gdy fye wfciága ku karánium ná gárdle/ ma być nie poniewolne/ nie mękami wydławione/ ále dobrowolne przed Sądem. Wyiáwfzy by przed mękami były inne pewne licá álbo znáki onego złoczyńftwá zeznánego. *GroicPorz* y2.

lice na kogo (1): Iudařz potpił grzech; choć nie było tmo Woyt ani Sdźiego; [...] Sam dał Sentency N fię/ vczył z siebie łam exekucy. Sam n fię lice przynioł *KlonWor* 31.

W przeciwstawieniu: »ślad ... lice« (1): Indźiey fię ślad pokazał/ indźiey było lice: Bo kopyt bydlęce wywrocił n nice *KlonWor* 24.

W charakterystycznych połączeniach: *lice pewne, przyścignione; bez lica obiesić; lice naleźć, (przy)nieźć* (2), *wieszać na karku; licem przekonany; z licem jć (pojmać)* (2), *przywieźć (przywiedziony)* (2).

Zwrot: »dojźć lica« (2): *KlonFlis* F3v; Lecź y tu iełt roźnic/ kiedy kto iednego Koni z łtd wwidźie/  k temu biednego: Iuź to iełt *simplex furtum*: Lecź gdy doyd lic/ Pewnie iuź tam w roboćie bywa łzubienic. *KlonWor* 19.

Wyrażenie: »jawne lice« (1): Ku moiey wielkiey cięźzkołci Przyczytamy łwoie łłolci Iako by to taiemnicze Ano przy nim iawne licze Czo tu odbieźał we sklepie *Rejłł* H6.

Szereg: »lice albo znak« (1): *GroicPorz* y2 [cf *lice czego*].

W przen (1) :

Zwrot: »bez lica sdźić« (1): Bo poki on tych łłow ktorych vzywa/ *express*, w piłmie ł. nie vkaźe/ by fię nawięcey gniewał/ frłował/ łdźił y potpiał. Czyni to niełłuznie/ nas bez lic łdźać/ poniewaź te^{go} dowieźć/ y dokzć n co fię brał nie moźe *NiemObr* 95.

a. *W funkcji przysłłwka*: »licem« (6) :

α. *Na gorcym uczynku* (3) : A snaydzye szwoy thowar Lyczem thedy thaky łłodzyey ma bycz obyezon a thowar albo rzecz kradzyona Człowyekowy ma bycz wroczone *MetrKor* 34/134, 40/815; *LibLeg* 6/116v.

β. *Publicznie, jawnie* (3) :

Zwrot: »licem wroćić« (3): LICEM WROCIC ZŁOdzieyłkim potiemnie łbo iwnie. *SarnStat* 704, 644, 1309.

3. *Cecha, znak, piętno* (11) :

lice czego (3): *CzechRozm* 74, 217v; To tylko przypomnieć mułżę/ iź X. K. nie czuić fię/ lice grubego błwochwłłtw/ łwoiey Ktolice przyznał. *NiemObr* 120.

lice na kogo, na co (7): łłity ktore piłł y prw morderłkie/ gorłze niź Ttrłkie/ ktore okołł mordownia tych ktorych z heretykował/ połłnowił/ ł iłnym licem n iego Antychriłłłstwo *CzechEp* 42, 74, 363; *NiemObr* 171. Cf »lice na się podawać«.

Zwroty: »lice na się podawać, wlec, wystawiać« = *zdradzać się z czymłł, demaskować się* (1:1:1): Ołtrzegłi przytym/ iź [...] mił vpłć więłłł częłłć rtykułłw [...] wiry nłłzey [...]  między nimi y *symbolum*, bo wyznnie Apolłłłłłkie [...] krzczenie młłych dźitek y wir Toyce [!] ł. ktorych rzeczy [...] tkźe wyrłłnie  minowiće *tu łam n fię lice podie* iko oni chc nie omienia piłłmo ł. *CzechEp* 108; Przetoź teź y tego łłobie pozwala/ źe pod człł z łłowa Boźego łłydźi/ pod człł ie okęłłzone przywłłdźi/ pod człł go ndłłłwia/ y niewiedźieć co tyle z nim nie czyni: iwne n fię/ y kołłciłł łwoy/ lice włłkć: gdy to wyznawa *CzechEp* 191, 82.

»lice wewlec« = *spotwarzyć, pomowić* (1): Wolnoć tho lice X. K. n mię tu przed łłdźmi/ ktorzy łerc nie ł łwidomi/ wewlec *CzechEp* 74.

Wyrażenia: »jasne lice« (3): znam to y łam/ iż nie trzebá przed Bogiem człowieká łpotwarzác: bo łam zázwdy ná łobie iáłne lice łwey niepráwości noši. *CzechRozm* 217v; *CzechEp* 42, 363.

»jawne lice« (1): *CzechEp* 191 cf »lice wlec«.

»świeże lice« (1): A náoftátek świeże ná nie [*papieże*] lice/ gdy w thym roku dzieięć dni/ łwoią mocą/ y zwierzchnością więli. *NiemObr* 171.

»znaczne lice« (1): A iż łie też tego domyłłáli/ y twierdzić ważyli: czego Moyżelz y włzyfcy Izráelczycy pobożni y Bogu mili nigdziey nietwierdzili/ przeto też znáczne lice głupłtwá łwego y vporu przeciw Bogu po łobie zółtáwili. *CzechRozm* 74.

a. Cecha odróżniająca, tu: cudzą własność (1) :

Przysłowie: IMowác łye ieden ma tych rzezy kthore w łobie roznołć máią/ iáko bydlę/ łzátá/ y inne tym podobne. Ale w kthorych by roznołci nie było/ tych łye imowác nie moze/ iáko piędzdy/ o kthorych połpolicie mowią iż licá niemáią. *GroicPorz* dd4v.

4. Powierzchnia; o tkaninach: prawa strona; facies vestis, superficies vestis recta vel decens Cn (3) : Tám okręty/ á przy nich Delfinowie gęści Po wiérzchu wody gráią/ połyłkuiąc złotem/ Brzégi burłtynem świecą: piérwłze lice [*proporca*] o tem. Z drugiéy łtrony zás/ tenze miłtrz początki dawné/ Y dzieie był wyráził ná włzytek świat łławné Słowieńłkie *KochProp* 11.

lice czego (1): Y było że począt łię człowiek mnożyć ná licu ziemie. *BudBib* I 3c marg.

W przeni (1) :

Wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka: »na lice« (1):

~ *W przeciwstawieniu:* »na lice ... na nice« (1): *CzahTr* F2 cf *Zwrot*.

Zwrot:»wywrołć na lice« = *zmienie swoję opinię u łudzi na korzyść (1):* A wywrocłcie te łzáty ná łobie ná lice. W kthorych dawno ná nice przed łudźmi chodźcie/ Ze miedzy łobą o tych zmiennikách nie wiecie. *CzahTr* F2. ~

Synonimy: **1.** czeluść, jagoda, oblicze, policzek; **2.** dowod, świadectwo; **3.** cecha, hasło, charakter, oznaka, piątno, znak, znamię; **4.** strona.